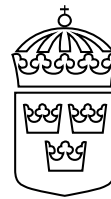

Regeringens proposition

2021/22:192

Skärpta straff för knivbrott

Prop.
2021/22:192

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 17 mars 2022

Magdalena Andersson

Morgan Johansson
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

Det finns behov av en skärpt syn på allvarigare brott mot lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål.

I propositionen föreslår regeringen att maximistraftet för uppsåtliga knivbrott höjs från fängelse i sex månader till fängelse i ett år. Samtidigt föreslås en särskild straffskala för oaktsamma knivbrott som omfattar böter eller fängelse i högst sex månader. Straffskalan för grovt knivbrott föreslås ändras från fängelse i högst ett år till fängelse i lägst sex månader och högst två år. Vidare föreslås att det i lagen införs omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om ett knivbrott är grovt, vilket innebär att tillämpningsområdet för det brottet utvidgas. Vid bedömningen av om ett brott är grovt ska det särskilt beaktas om föremålet har innehafts i ett sammanhang där det kan befaras komma till användning vid brottsligt angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person, om föremålet har varit av särskilt farlig beskaffenhet, om innehavet, överlåtelsen eller saluhållandet har avsett flera föremål eller om gärningen på annat sätt har varit av särskilt farlig art.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2022.

Innehållsförteckning

1	Förslag till riksdagsbeslut	3
2	Förslag till lag om ändring i lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål	4
3	Ärendet och dess beredning	6
4	Bakgrund.....	6
4.1	En tillbakablick	6
4.2	Den nuvarande ordningen	7
4.3	Statistik och praxis	8
4.3.1	Anmälda brott och lagföringsbeslut	8
4.3.2	Praxis	8
5	Skärpta straff och kvalifikationsgrunder för grovt knivbrott	9
6	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	21
7	Konsekvenser av förslagen	21
8	Författningskommentar	23
Bilaga 1	Sammanfattning av promemorian Skärpta straff för knivbrott	28
Bilaga 2	Promemorians lagförslag.....	29
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	30
Bilaga 4	Lagrådets yttrande	31
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 17 mars 2022	33

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2021/22:192

Regeringens förslag:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål.

Förslag till lag om ändring i lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål

Härigenom föreskrivs att 4 och 5 §§ lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §²

Den som uppsåtligen *eller av oaktsamhet* bryter mot 1 eller 2 § skall dömas till böter eller fängelse i högst *sex månader*. *I ringa fall döms inte till ansvar.*

Den som uppsåtligen bryter mot 1 eller 2 § döms till böter eller fängelse i högst *ett år*.

Om gärningen har begåtts av oaktsamhet, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Om *brottet* är grovt, döms till fängelse i högst *ett år*.

Om *ett brott som avses i första stycket* är grovt, döms till fängelse i *längst sex månader och högst två år*. *Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om*

1. *föremålet har innehafts i ett sammanhang där det kan befaras komma till användning vid brottsligt angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person,*

2. *föremålet har varit av särskilt farlig beskaffenhet,*

3. *innehavet, överlåtelsen eller saluhållandet har avsett flera föremål, eller*

4. *gärningen på annat sätt har varit av särskilt farlig art.*

Om det rör sig om ringa fall utgör gärningen dock inte brott.

5 §³

Knivar eller andra föremål som innehafts i strid *mot* 1 § eller som överlåtits eller saluhållits i strid *mot* 2 § *skall* förklaras förverkade, om det inte är uppenbart oskäligt.

Knivar eller andra föremål som innehafts i strid *med* 1 § eller som överlåtits eller saluhållits i strid *med* 2 § *ska* förklaras förverkade, om det inte är uppenbart oskäligt.

¹ Senaste lydelse av lagens rubrik 1990:413.

² Senaste lydelse 2000:148.

³ Senaste lydelse 1990:413.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2022.

3 Ärendet och dess beredning

Inom Justitiedepartementet har det utarbetats en promemoria, Skärpta straff för knivbrott (Ju2021/01955), med förslag som innebär en skärpt syn på allvarligare brott mot lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål (kallad knivlagen). En sammanfattning av promemorian och dess lagförslag finns i *bilaga 1* respektive 2. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. Remissyttrandena finns tillgängliga i Justitiedepartementet (Ju2021/01955).

Riksdagen har tillkännagett för regeringen det som utskottet anför om skärpt straff för brott mot knivlagen (bet. 2020/21:JuU24 punkt 39, rskr. 2020/21:344). Enligt tillkännagivandet behöver det genomföras en översyn av knivlagen med inriktningen att straffen ska skärpas. Vidare ska enligt tillkännagivandet böter över huvud taget inte ingå i straffskalan vid återfall i knivbrott och inte heller i de fall någon olovligen innehar kniv på allmän plats. Tillkännagivandet behandlas i avsnitt 5 och bedöms därmed vara slutbehandlat.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 10 februari 2022 att inhämta Lagrådets yttrande över ett lagförslag som överensstämmer med lagförslaget i denna proposition. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 4*. Lagrådets synpunkter behandlas i avsnitt 5.

4 Bakgrund

4.1 En tillbakablick

I slutet på 1950-talet infördes den s.k. stilettförordningen enligt vilken springstilletter eller springknivar inte fick innehas av någon som var under 21 år. Under tiden därefter ställde sig lagstiftaren vid upprepade tillfällen avvisande till att införa ett generellt knivförbud på allmän plats. Möjligheterna att förverka knivar och andra farliga föremål utvidgades dock i början på 1980-talet och 1988 infördes knivlagen (prop. 1982/83:89 om ändring i brottsbalken m.m. [förverkande av knivar m.m. till förebyggande av våldsbrott] och prop. 1987/88:98 om knivförbud i vissa fall m.m.). Knivlagen innehöll vid sin tillkomst förbud mot att inneha knivar, stick- och skärvapen och andra farliga föremål vid offentliga tillställningar och allmänna sammankomster samt förbud mot att inneha s.k. gatustridsvapen på allmän plats. Efter ett par år utvidgades lagens förbud till att omfatta innehav av knivar och andra farliga föremål på allmän plats och inom skolområde där grundskole- eller gymnasieundervisning bedrivs, samtidigt som stilettförordningens bestämmelser fördes över till knivlagen (prop. 1989/90:129 om ett utvidgat knivförbud m.m.). Ytterligare tio år senare infördes i lagen ett uttryckligt förbud mot att inneha kniv i fordon

4.2 Den nuvarande ordningen

Enligt knivlagen får knivar, andra stick- och skärvapen och andra föremål som är ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa inte innehåsa på allmän plats, inom skolområde där grundskole- eller gymnasieundervisning bedrivs, eller i fordon på allmän plats (1 § första stycket). Med allmän plats avses i knivlagen samma sak som i brottsbalkens bestämmelser där samma uttryck förekommer, t.ex. i straffbudet om förargelseväckande beteende (se prop. 1987/88:98 s. 10, 12 och 17 och prop. 1989/90:129 s. 10 och 20). Till knivar räknas bl.a. slidknivar, dolkar och springknivar, men även arbets- och sportknivar. Bajonetter och skarpslipade sablar utgör exempel på andra stick- och skärvapen och som exempel på andra föremål som omfattas av förbudet kan nämnas exempelvis sylar, stämjärn och mejslar liksom gatustridsvapen såsom batonger, karatepinnar, strypsnorer, rivhandskar, blydaggar, precisions-slangbågar, morgonstjärnor och kedjor som försetts med handtag (se prop. 1987/88:98 s. 10, 14 och 17 och prop. 1989/90:129 s. 15 och 20.) I fråga om vapen och andra föremål som vapenlagen (1996:67) är tillämplig på gäller föreskrifterna i den lagen i stället för knivlagen (3 §).

Förbudet mot att inneha kniv eller andra farliga föremål gäller inte om föremålet enligt särskilda föreskrifter ingår i utrustning för viss tjänst eller visst uppdrag eller om innehavet annars med hänsyn till föremålets art, innehavarens behov och övriga omständigheter är att anse som befogat (1 § andra stycket). Undantaget för utrustning tar sikte på exempelvis batonger som bärs av poliser eller ordningsvakter. Med andra befogade innehav avses de som framstår som rimliga och naturliga i samhället, t.ex. arbetsredskap som medförs av hantverkare liksom knivar som jägare, scouter eller annat friluftsfolk har med sig (se prop. 1987/88:98 s. 16 och prop. 1989/90:129 s. 12 och 22).

Stickvapen eller knivar som är konstruerade så att klingan eller bladet snabbt kan fällas eller skjutas ut ur sitt skaft (springstiletter eller springknivar) får inte innehåsa av personer under 21 år (1 § tredje stycket). Vidare får knogjärn, kaststjärnor eller andra sådana föremål som är särskilt ägnade att användas som vapen vid brott mot liv eller hälsa samt springstiletter eller springknivar inte överlåtas till personer under 21 år eller saluhållas (2 §).

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot förbudet i knivlagen döms till böter eller fängelse i högst sex månader (4 § första stycket). Om brottet är grovt döms till fängelse i högst ett år (4 § andra stycket). Bestämmelsen om grovt brott innehåller inte några omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt, s.k. kvalifikationsgrunder. Enligt förarbetena bör som grovt brott framför allt bedömas att någon innehar föremål av särskilt farlig art eller innehav av ett farligt föremål i sammanhang där det finns synnerlig fara för att det ska komma till användning vid brott mot liv eller hälsa. Även innehav av större mängder farliga föremål kan bedömas som grovt brott. Detsamma

Prop. 2021/22:192 gäller överträdelse av saluhållandeförbudet, om exempelvis överlåtelse skett i större skala eller om den har varit av särskilt farlig art, såsom annonsering, exponering eller försäljning till en krets av yngre personer (se prop. 1999/2000:27 s. 90).

I ringa fall ska det inte dömas till ansvar (4 § första stycket). Regeln om ansvarsfrihet är tillämplig på de fall där innehavet visserligen inte är befogat, men ändå kan anses utgöra en ringa överträdelse av förbudet (se prop. 1987/88:98 s. 10).

Knivar eller andra föremål som innehafts, överlåtits eller saluhållits i strid mot knivlagens bestämmelser ska förklaras förverkade, om det inte är uppenbart oskäligt (5 §).

4.3 Statistik och praxis

4.3.1 Anmälda brott och lagföringsbeslut

Brottsförebyggande rådets (Brå) statistik visar att antalet anmälda knivbrott har ökat. Från ca 8 000 per år under 2009–2014 till ca 12 200 år 2021 enligt preliminär statistik.

Statistiken visar vidare att antalet lagföringsbeslut för knivbrott som huvudbrott över en tioårsperiod (2011–2020) ökade med 37 procent. Statistiken inkluderar både brott av normalgraden och grovt brott. Antalet lagföringsbeslut för knivbrott som huvudbrott uppgick 2020 till 3 097. Av besluten avsåg 2 876 män och 221 kvinnor. Domar eller strafföreläggande meddelades i 2 681 fall. Påföljden bestämdes i 2 579 fall till böter, i 25 fall till fängelse, i 10 fall till skyddstillsyn, i 6 fall till villkorlig dom, i 33 fall till ungdomsvård och i 5 fall till ungdomstjänst. För dem som dömdes till fängelse bestämdes strafftiden till mindre än en månad i 5 fall, till en månad i 12 fall, till mer än en månad men högst två i 5 fall, till mer än två månader men högst tre i 2 fall och till mer än tre månader men högst fyra i 1 fall. Antalet dagsböter som bestämdes var lägre än 35 i 257 fall, 35–44 i 169 fall, 45–64 i 1 410 fall, 65–99 i 287 fall och 100–200 i 177 fall. Av penningböterna avsåg 1 fall mer än 750 kronor men högst 1 000 kronor, 277 fall mer än 1 000 kronor men högst 5 000 kronor och 1 fall mer än 5 000 kronor.

Majoriteten av lagföringsbesluten med knivbrott som huvudbrott avser brott av normalgraden. Under perioden 2000–2018 hade sammanlagt 19 av 31 379 lagföringsbeslut det grova brottet som huvudbrott. År 2019 uppgick antalet sådana lagföringsbeslut till 8 av 2 387 och 2020 till 49 av 3 097.

4.3.2 Praxis

Som framgår av lagföringsstatistiken är påföljden vid knivbrott av normalgraden vanligtvis böter. Bötesstraffet torde vara penningböter om ca 1 200 kronor när ingen påtaglig risk för användning av kniven funnits och 50 dagsböter när det förelegat särskild risk för att bråk kan uppstå och kniven komma till användning (jfr Månsson m.fl. Elektronisk version

I NJA 2020 s. 778 prövade Högsta domstolen frågan om ett otillåtet knivinnehav var att bedöma som ett grovt brott. Målet avsåg en 16-årig elev som innehade två knivar och ett metallrör på en gymnasieskola. En av knivarna bars dold innanför kläderna och den andra i en ficka. Metallröret fanns i en jacka i elevens elevskåp. I domskälen framhåller Högsta domstolen att gärningens farlighet är central för gradindelningen och straffvärdebedömningen av ett knivbrott och att det vid knivinnehav, liksom vid innehav av vapen, är fråga om en typiserad farlighet av abstrakt slag. Om innehavet sker i en situation där det föreligger en konkret fara för brott mot liv och hälsa kan i stället ansvar för förberedelsebrott bli aktuellt. Som ytterligare omständigheter som kan påverka bedömningen nämner domstolen föremålets antal och karaktär samt vad som framkommit om gärningsmannens motiv. Högsta domstolen uttalar vidare att gärningens allvar påverkas av det sammanhang i vilket knivinnehavet sker och om det rör sig om innehav på särskilt brottsutsatta eller skyddsvärda platser. Enligt domstolen får skolor under skoltiden i regel bedömas som särskilt skyddsvärda platser. Högsta domstolen ansåg att gärningen i det aktuella fallet skulle rubriceras som grovt knivbrott och hänvisade bl.a. till att innehavet rörde flera föremål, att det förelåg en särskild risk för att knivarna skulle komma till användning och att innehavet ägde rum i en skola och därmed på en i sig särskilt skyddsvärd plats. Påföljden bestämdes till ungdomstjänst.

När det gäller saluhållandeförbudet i 2 § knivlagen finns ett avgörande från 2005 i vilket Högsta domstolen bedömde försäljning av ett avsevärt antal gatustridsvapen som grovt brott (NJA 2005 s. 523).

I promemorian (avsnitt 3.3) redogörs för ett antal avgöranden från tings- och hovrätter som berör tillämpningen av det grova brottet. I några avgöranden prövades om det fanns synnerlig fara för föremålets användning (jfr prop. 1999/2000:27 s. 90) och i andra om omständigheterna kring innehavet innebar en särskild risk för att kniven skulle komma till brottslig användning (jfr NJA 2020 s. 778 p. 19). I promemorian exemplifieras också hur innehav av flera farliga föremål bedömts i praxis, liksom innehav av t.ex. farliga föremål av större storlek eller föremål såsom springknivar och springstiletter.

5 Skärpta straff och kvalifikationsgrunder för grovt knivbrott

Regeringens förslag: Maximistraffet för uppsåtliga knivbrott av normalgraden ska höjas från fängelse i sex månader till fängelse i ett år. Samtidigt ska en särskild straffskala införas för oaktsamma knivbrott som omfattar böter eller fängelse i högst sex månader.

Straffskalan för grovt knivbrott, som endast ska vara tillämplig på uppsåtliga gärningar, ska ändras från fängelse i högst ett år till fängelse i lägst sex månader och högst två år. Dessutom ska det i bestämmelsen

om grovt knivbrott införs kvalifikationsgrunder. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

1. föremålet har innehafts i ett sammanhang där det kan befaras komma till användning vid brottsligt angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person,
2. föremålet har varit av särskilt farlig beskaffenhet,
3. innehavet, överlåtelsen eller saluhållandet har avsett flera föremål, eller
4. gärningen på annat sätt har varit av särskilt farlig art.

Promemorians förslag överensstämmer delvis med regeringens. I promemorian föreslås ingen särskild straffskala för oaktsamma knivbrott.

Remissinstanserna: En majoritet av de remissinstanser som yttrar sig, t.ex. *Södertörns tingsrätt, Domstolsverket, Kriminalvården, Kustbevakningen, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Tullverket, Åklagarmyndigheten, Brottsförebyggande rådet (Brå), Naturvårdsverket, Socialstyrelsen, Malmö universitet, Brottsofferjouren Sverige, Jägarnas Riksförbund, Sveriges advokatsamfund, Sveriges Kommuner och Regioner, Borås kommun, Botkyrka kommun, Jönköpings kommun, Karlstads kommun, Krokoms kommun, Mölndals kommun, Staffanstorps kommun, Stockholms kommun, Strömstads kommun, Svalövs kommun, Umeå kommun och Uppvidinge kommun*, tillstyrker i huvudsak eller har inga synpunkter på förslagen i promemorian. *Åklagarmyndigheten* framför att förslagen kommer att bidra till en mer enhetlig rättstillämpning och att fler knivbrott bedöms som grova. *Polismyndigheten* anser att det är positivt med skärpta straff för knivbrott och att tillämpningsområdet för det grova brottet utvidgas. Enligt *Sveriges Kommuner och Regioner* är en skärpt syn på knivbrott av betydelse för säkerheten och arbetsmiljön på skolor och för det lokala trygghetsarbetet. Även *Sveriges Vapenägares Förbund* välkomnar i princip att straffen för knivbrott skärps. *Värmlands tingsrätt* och *Tullverket* konstaterar att förslagen i promemorian är i linje med de straffskärpningar som genomförts beträffande vapenbrott. *Malmö universitet* anser att det är rimligt att straffen för knivbrott höjs, men påpekar att det är oklart i vilken omfattning dödligt knivvåld föregåtts av ett otillåtet knivinhav. *Lunds universitet* framför bl.a. att ökningen av antalet anmälda knivbrott inte med nödvändighet återspeglar den faktiska brottsutvecklingen. *Svea hovrätt* invänder mot delar av förslagen i promemorian på den grunden att straffansvarets utformning i knivlagen inte bör rymma alltför många straffvärderelevanta omständigheter. Om för många sådana omständigheter tillmäts betydelse vid straffmätningen sker det enligt hovrätten en olycklig sammanblandning av abstrakt och konkret fara för att föremålet ska komma till brottslig användning. Hovrätten ifrågasätter vidare om de föreslagna kvalifikationsgrunderna lever upp till straffrättens högt ställda krav på förutsebarhet.

När det gäller den i promemorian föreslagna kvalifikationsgrunden om att föremålet har innehafts i ett sammanhang där det kan befaras komma till användning vid brottsligt angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person föreslår *Åklagarmyndigheten* att det, med förebild i vapenlagen, i lagtexten tydliggörs att det inte uppställs något krav på konkret fara för att kvalifikationsgrunden ska tillämpas. *Polismyndigheten* har en liknande synpunkt. *Helsingborgs tingsrätt* efterlyser förtydliganden i fråga om hur

den föreslagna kvalifikationsgrunden förhåller sig till en liknande reglering i bestämmelserna om grovt vapenbrott.

Vad gäller den i promemorian föreslagna kvalifikationsgrunden om föremål av särskilt farlig beskaffenhet anser *Polismyndigheten* att det bör tydliggöras att även en kniv med ett litet blad kan utgöra ett sådant föremål. Enligt myndigheten bör även sådana förhållanden som att kniven är utformad som något annat än en kniv eller att knivens storlek minskats så att den lättare går att gömma också kunna tillmätas betydelse vid gradindelningen. *Polismyndigheten* anser vidare att innehav på allmän plats av ett skjutvapen som inte omfattas av vapenlagen, men av knivlagen, bör presumeras vara av särskilt farlig beskaffenhet. *Sveriges Vapenägares Förbund* framför att det behövs en definition av vad som avses med föremål av särskilt farlig beskaffenhet.

Helsingborgs tingsrätt är tveksam till om den i promemorian föreslagna kvalifikationsgrunden avseende innehav av flera föremål behövs och ger uttryck för att den riskerar att medföra en alltför låg tröskel för vad som ska anses utgöra grovt brott. *Svenska Jägareförbundet* ifrågasätter att den aktuella kvalifikationsgrunden utformas med förebild i bestämmelserna om vapenbrott eftersom knivlagen, till skillnad från vapenlagen, omfattar föremål som inte är tillståndspliktiga.

Några remissinstanser har synpunkter på hur den i promemorian föreslagna kvalifikationsgrunden om gärningar som på annat sätt har varit av särskilt farlig art är avsedd att tillämpas. Enligt *Svea hovrätt* framstår det som systemfrämmande att bedömningen av brottets svårhetsgrad, som framförs i promemorian, ska kunna påverkas av om innehavet skett på en brottsutsatt plats eller av gärningsmannens tidigare kriminella belastning. Enligt hovrätten kan sådana hänsynstaganden ifrågasättas ur ett legalitets- och likabehandlingsperspektiv. Liknande synpunkter framförs av *Malmö universitet* som anser att vad som kan utgöra en brottsutsatt plats är vidsträckt och inte tillräckligt preciserat. *Karlstads kommun* anser att det är viktigt att den aktuella kvalifikationsgrunden kan omfatta innehav i en stor andel offentliga miljöer. *Helsingborgs tingsrätt* efterlyser förtydliganden om när en tidigare kriminell belastning bör kunna påverka rubriceringen. Enligt *Polismyndigheten* bör det inom ramen för den aktuella kvalifikationsgrunden kunna beaktas att knivbrott upprepas.

Några remissinstanser har synpunkter på förslagen i promemorian om ändrade straffskalor. *Svea hovrätt* anser att den straffvärdenivå som förslaget till ändrad straffskala för det grova brottet innebär är hög eftersom ett knivbrott i allmänhet, enligt hovrätten, måste anses vara mindre straffvärt än ett brott som innebär en konkret eller en realiserad fara för liv eller hälsa, t.ex. ett olaga hot av normalgraden som innefattat användning av en kniv. Liknande synpunkter om bristande proportionalitet i förhållande till andra brott framförs också av *Göta hovrätt*, *Södertörns tingsrätt*, *Umeå tingsrätt* och *Lunds universitet* men då i relation till misshandelsbrott av normalgraden och förberedelsebrott. *Helsingborgs tingsrätt* och *Värmlands tingsrätt* anser att det föreslagna minimistraffet för grovt brott kommer att medföra en påtaglig tröskeleffekt vid straffmätningen för knivbrott av olika svårhetsgrader. Dessa tingsrätter, liksom även *Södertörns tingsrätt*, ställer sig frågande till vilka former av brott av normalgraden som kommer att straffmätas på fängelsenivå. Enligt

Prop. 2021/22:192 *Göta hovrätt* är det en i straffmätningshänseende verkningslös åtgärd att höja maximistraffet för brott av normalgraden.

Sveriges Vapenägares Förbund anser att straffansvaret för oaktsamma knivbrott bör tas bort, medan *Lunds universitet* efterlyser en motivering till en sådan kriminalisering. *Göta hovrätt*, *Helsingborgs tingsrätt* och *Åklagarmyndigheten* påpekar att det grova knivbrottet även kan omfatta oaktsamma gärningar och efterfrågar exempel på när en sådan tillämpning kan aktualiseras. *Göta hovrätt* anser att den möjligheten bör användas restriktivt. *Helsingborgs tingsrätt* anmärker därutöver att förslagen i promemorian medför att den tillämpliga straffskalan för oaktsamma knivbrott kommer att vara strängare än för oaktsamma vapenbrott, som har en särskild straffskala i vapenlagen på böter eller fängelse i högst sex månader.

Brå motsätter sig bedömningen i promemorian att allvarligare knivbrott bör utgöra s.k. artbrott, bl.a. eftersom ordningen med sådana brott kan ifrågasättas i ett system som bygger på straff i proportion till brottets allvar. Liknande synpunkter framförs av *Malmö universitet*. *Åklagarmyndigheten* är däremot positiv till bedömningen i promemorian i den delen samtidigt som myndigheten, liksom *Södertörns tingsrätt*, *Umeå tingsrätt* och *Värmlands tingsrätt*, efterfrågar exempel på när allvarligare knivbrott av normalgraden ska utgöra artbrott. *Göta hovrätt* ifrågasätter om skälen för att särbehandla grova knivbrott till följd av deras art gör sig gällande på samma sätt när det kommer till allvarligare normalgradsbrott.

Umeå tingsrätt, *Svenska Jägareförbundet* och *Sveriges Vapenägares Förbund* efterlyser i olika avseenden förtydliganden kring när innehav av bl.a. knivar i samband med exempelvis jakt, fiske eller andra friluftaktiviteter bör vara straffria därför att de är befogade eller ringa. Enligt *Jägarnas Riksförbund* är det viktigt att jägare, sportfiskare och liknande inte drabbas av eventuella förslag om skärpta straff för knivbrott och att det efterföljs i rättstillämpningen. Enligt *Sveriges Vapenägares Förbund* bör innehav på allmän plats av bl.a. antika skjutvapen som omfattas av knivlagen samt av kniv med en viss maximal bladlängd vara ansvarsfria om det finns en rimlig förklaring till innehavet eller om det saknats risk för brottslig användning.

Åklagarmyndigheten uttalar att utrymmet för att samtidigt döma för knivbrott och annat brott i konkurrens torde kunna vara större än vad som framgår av promemorian. *Tullverket* vill att det i det fortsatta lagstiftningsarbetet ska belysas hur bestämmelsen om grovt smugglingsbrott förhåller sig till förslagen om skärpningar av knivlagens bestämmelser. *Värmlands tingsrätt* föreslår att lagen ska benämnas knivlagen.

Skälen för regeringens förslag

Allvarligare fall av knivbrott behöver mötas av en skärpt reaktion

Utgångspunkten för påföljdsbedömningen är hur allvarlig och klandervärd den begångna brottsligheten är. Enligt 29 kap. 1 § brottsbalken ska straff bestämmas efter brottets eller den samlade brottslighetens straffvärde inom ramen för den tillämpliga straffskalan. Straffskalan ger uttryck för lagstiftarens syn på hur allvarlig brottstypen är. Av 29 kap. 1 § andra

stycket brottsbalken följer att vid bedömningen av straffvärdet ska den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit beaktas.

Synen på hur allvarlig en brottstyp är kan komma att förändras över tid, t.ex. till följd av samhällsutvecklingen, och det är viktigt att strafflagstiftningen återspeglar de värderingar som finns i samhället. Som redovisas i avsnitt 4.3 har antalet anmälda knivbrott ökat och forskning visar att kniv under lång tid varit det vapen som oftast används vid dödligt våld, även om skjutvapen som våldsmetod vid dödligt våld har blivit ungefär lika vanligt de senaste åren (Brå 2021:8 och dödsorsaksregistret, Socialstyrelsen). Under 2000-talet har kniv använts vid i genomsnitt drygt 40 procent av samtliga fall av dödligt våld. Antalet personer som vårdats i slutet eller öppen specialiserad öppenvård till följd av knivskada har vidare ökat sedan 2015, efter att ha minskat under ett antal år. Av Socialstyrelsens patientregister framgår att antalet vårdade för knivskada vida överstiger antalet vårdade för skottskada (år 2020 vårdades 1 030 personer för knivskada och 132 personer för skottskada). Brås senaste kartläggning av ungdomsrån visar att när vapen används vid sådana rån är kniv det vanligaste vapnet (Brå 2021:19). Tidigare studier har visat att kniv även är det vapen som oftast används vid personrån generellt (Brå 2017:5, avser perioden 2007–2015). Rån är i sin tur ett brott som vanligtvis äger rum på allmän plats och beträffande vilket det under andra halvan av 2010-talet skett en kraftig ökning av antalet anmälda fall. Det gäller särskilt personrån mot barn, där det av kriminalstatistiken framgår att antalet anmälda brott ökade med ca 1 400 brott mellan 2015 och 2019, från ca 1 100 till ca 2 500 brott, för att sedan minska till drygt 1 600 brott 2021 (preliminär statistik). Rån är vidare ett strategiskt brott, dvs. ett av de brott i ungdomars första lagföring som starkast indikerar att de kommer att fortsätta på en högaktivt kriminell bana. Rån var till och med ett av de mest strategiska brotten bland pojkar på 2010-talet och det gällde ännu tydligare i socialt utsatta områden. Den i särklass vanligaste typen av rån bland pojkar var personrån. (Brå 2021:5.)

Som redovisas i promemorian har vidare synen på allvarliga angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person skärpts. Det främsta skälet för 2010 års straffmättningsreform angavs vara att samhällsutvecklingen sedd över längre tid inneburit att de allvarliga våldsbrotten måste ses som betydligt allvarligare än tidigare (se prop. 2009/10:147 Skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m. s. 8–11). Detta synsätt har därefter bekräftats bl.a. genom skärpningen av straffskalorna för grov misshandel, synnerligen grov misshandel, grovt olaga tvång, grovt olaga hot, grovt rån och grov utpressning (se prop. 2016/17:108 Straffskalorna för vissa allvarliga våldsbrott). Synen på grövre former av vapenbrott har också skärpts på så sätt att straffnivåerna har höjts och nya brottstyper har införts (se prop. 2011/12:109 Vissa åtgärder mot illegala vapen, prop. 2013/14:226 Skärpningar i vapenlagstiftningen och prop. 2017/18:26 Skjutvapen och explosiva varor – skärpta straff för de grova brotten). Ytterligare skärpningar av vapenlagstiftningen trädde i kraft den 1 december 2020 (se prop. 2019/20:200 En strängare syn på hantering av vapen och explosiva varor).

Knivlagen är visserligen konstruerad på så sätt att det för straffansvar inte krävs att någon skadas eller att kniven på annat sätt kommer till brottslig användning. Kriminaliseringen syftar likväl till att förebygga den

Prop. 2021/22:192 skada som knivar och andra farliga föremål kan orsaka och är en del i lagstiftarens strävan att minska allvarligt våld i samhället (se prop. 1987/88:98 s. 6 och 7 och prop. 1989/90:129 s. 8–10). Förekomsten av knivar och andra farliga föremål ökar risken för att grova våldsbrott och andra allvarliga eller integritetskränkande angrepp kommer till stånd. En uppkommen våldssituation kan få betydligt svårare konsekvenser om farliga föremål finns att tillgå. De straffskärpningar som har genomförts beträffande bl.a. vapenbrott ger uttryck för att det finns skäl att uppvärdera den presumtiva fara mot liv och hälsa som innefattas i ett otillåtet innehav av farliga föremål.

Vidare kan det inte uteslutas att de skärpningar som har genomförts beträffande vapenbrotten medför att t.ex. kriminella i större utsträckning beväpnar sig med knivar eller andra farliga föremål i stället för skjutvapen. Enligt en rapport från Brå hade England och Wales en uppgång i dödligt våld med kniv mellan 2015 och 2018 som har likheter med den svenska trenden i dödligt skjutvapenvåld. Trots skillnaden i våldsmetod skedde dessa händelser i kontexter som liknar de ökande dödsskjutningarna i Sverige, nämligen bland unga män i kriminella miljöer inom utsatta områden, med kopplingar till den illegala drogmarknaden (Brå 2021:8, s. 10).

Mot ovanstående bakgrund delar regeringen, även med beaktande av vad *Lunds universitet* och *Malmö universitet* framför, sammanfattningsvis bedömningen i promemorian att det finns ett tydligt behov av att åstadkomma en strängare syn på allvarligare knivbrott. Den nuvarande straffmätningsspraxisen innebär att straffen är förhållandevis låga även när det funnits en risk för att kniven skulle komma till brottslig användning. Hur behovet av skärpta reaktioner ska tillgodoses övervägs nedan.

Hur en höjd straffnivå bör åstadkommas

Ett sätt att skärpa synen på knivbrott skulle kunna vara att ta bort böter ur straffskalan för brott av normalgraden. Mot det talar emellertid, som påpekas i promemorian, att det även fortsättningsvis måste finnas utrymme för en differentierad straffmätning och att kunna bestraffa mindre allvarliga brott med böter. Det kan t.ex. handla om ett knivinnehav där det saknats risk för att kniven skulle komma till brottslig användning eller andra försvårande inslag. Ingen remissinstans har heller invänt mot bedömningen i promemorian att böter bör finnas kvar i straffskalan för brott av normalgraden. Det inkluderar de brottsbekämpande myndigheterna, exempelvis *Åklagarmyndigheten*.

Även undantaget från straffansvar i ringa fall bör behållas. Knivlagstiftningen är i mindre allvarliga fall avsedd att tillämpas med förnuft och generositet för att inte knivförbudet ska uppfattas som ett för långtgående ingrepp i den personliga friheten (jfr prop. 1987/88:98 s. 9 och 10 och prop. 1989/90:129 s. 11–13).

För att åstadkomma en strängare syn på allvarligare knivbrott är det i stället en lämpligare metod att, som föreslås i promemorian, med förebild i bl.a. vapenbrottsreformerna överväga att skärpa straffskalan för grovt knivbrott och höja maximistraffet för brott av normalgraden. Även en utvidgning av tillämpningsområdet för det grova brottet skulle medföra att straffnivån höjs för allvarligare knivbrott. Sådana förändringar skulle

också vara i linje med den uppfattning riksdagen har uttryckt genom sitt tillkännagivande till regeringen om skärpt straff för brott mot knivlagen (bet. 2020/21:JuU24 punkt 39, rskr. 2020/21:344). Tillkännagivandet i den delen som innebär att det behöver genomföras en översyn med inriktningen att straffen ska skäras är därmed tillgodosett.

Det finns enligt regeringen emellertid inte skäl att, som vidare anges i riksdagens tillkännagivande, ändra straffskalorna så att böter inte ska ingå i straffskalan vid återfall i knivbrott eller vid otillåtna innehav av kniv på allmän plats. Att kniv innehav skett på allmän plats är i princip en förutsättning för straffansvar, och en skärpning av straffet i de fallen skulle därför träffa även mindre allvarliga knivbrott. I stället bör, som utvecklas närmare nedan, kvalifikationsgrunder införas i bestämmelsen om grovt brott som bl.a. omfattar innehav i sammanhang där risken för våldsanvändning är högre eller på platser som framstår som särskilt skyddsvärda. När det sedan gäller återfallsaspekten bör den beträffande knivbrott lämpligen, på sedvanligt sätt, beaktas vid valet av påföljd, genom förverkande av villkorligt medgiven frihet och vid straffmätningen, se 29 kap. 4 §, 30 kap. 4 § och 34 kap. 5 § brottsbalken. Den omständigheten att en gärningsman tidigare visat sig benägen att ta till våld, t.ex. i form av brott mot någons liv, hälsa eller trygghet till person, bör emellertid i vissa fall kunna tillmätas betydelse vid gradindelningen av ett knivbrott, se vidare nedan. Tillkännagivandet får därför anses slutbehandlat.

Det bör införas kvalifikationsgrunder för grovt knivbrott

Utifrån praxisredogörelsen i promemorian framstår tillämpningen av det grova knivbrottet inte som enhetlig. Genom att kvalifikationsgrunder införs i bestämmelsen om grovt brott kan lagstiftningen bli mer informativ och förutsebar samt leda till större enhetlighet i rättstillämpningen, även med beaktande av den vägledning i fråga om gränsen mellan knivbrott av normalgraden och grovt knivbrott som rättsfallet NJA 2020 s. 778 innebär. Vidare kan det säkerställas att försvårade omständigheter får ett tydligt genomslag i praxis och tillämpningsområdet för det grova brottet vid behov kan utvidgas (jfr prop. 2011/12:109 s. 16 och prop. 2015/16:113 Bättre straffrättsliga verktyg mot organiserad brottslighet s. 59). Regeringen delar därför bedömningen i promemorian att det bör införas kvalifikationsgrunder i bestämmelsen om grovt knivbrott. Att straffansvaret för knivbrott inte förutsätter någon fara för att föremålet kommer till brottslig användning utgör inte något skäl mot det. Till skillnad från vad *Svea hovrätt* ger uttryck för är det lämpligt och ligger i linje med praxis att olika omständigheter hänförliga till gärningens farlighet tillmäts betydelse vid gradindelningen och straffvärdebedömningen av knivbrott (se NJA 2020 s. 778).

Som redovisas i promemorian har det i motiven till den nuvarande lagstiftningen och i praxis vid gradindelningen lagts särskild vikt vid omständigheter som avser faran för att föremålet kommer till användning vid brott mot liv och hälsa, föremålets relativa farlighet och mängden föremål. Dessa omständigheter framstår fortfarande som relevanta och en reglering av kvalifikationsgrunder kan därför ta sin utgångspunkt i dem. Även omständigheter hänförliga till platsen för gärningen eller till motivet för denna bör kunna tillmätas betydelse (jfr NJA 2020 s. 778 p. 14 och 16).

Prop. 2021/22:192 Ledning kan vidare sökas i annan liknande lagstiftning där kvalifikationsgrunder används, t.ex. vapenlagen.

Beträffande omständigheter som avser faran för att föremålet kommer till brottslig användning anser regeringen, i enlighet med den bedömning som görs i promemorian, att det bör införas en eller flera kvalifikationsgrunder som innebär ett utvidgat tillämpningsområde för det grova brottet.

Regeringen delar också bedömningen i promemorian att det skulle vara en alltför oprecis lösning att i en kvalifikationsgrund enbart peka på den omständigheten att föremålet kan befaras komma till brottslig användning. En sådan lösning ger också begränsad vägledning för rättstillämpningen. Lämpligare är i stället att, som föreslås i promemorian, låta en kvalifikationsgrund ta sikte på innehav i sammanhang där det farliga föremålet kan befaras komma till brottslig användning. Vad som därigenom kan lyftas fram är innehav på vissa platser eller i vissa lokaler eller miljöer där risken för våldsanvändning är högre och där innehav av knivar eller andra farliga föremål därför framstår som allvarigare. Det kan handla om platser där kriminell verksamhet bedrivs, men även om andra sammanhang där risken för våldsanvändning generellt sett är högre, t.ex. lokaler där det förekommer bruk av alkohol eller narkotika eller där många människor vistas. Tillämpningsområdet för en på detta sätt utformad kvalifikationsgrund skiljer sig från den kvalifikationsgrund i bestämmelsen om grovt vapenbrott som *Helsingborgs tingsrätt* hänvisar till och som avser vapen som har innehavts i en sådan miljö att vapnet typiskt sett kan befaras komma till brottslig användning. Den kvalifikationsgrunden kan exempelvis aktualiseras även vid innehav av vapen i en bostad (se prop. 2019/20:200 s. 70).

En sådan kvalifikationsgrund bör, som föreslås i promemorian, utformas så att den inte begränsas till befarad användning vid brott mot liv och hälsa utan även omfattar andra brott som innefattar våldsanvändning, hot eller med sådant våld eller hot jämställbart handlande. Olika former av tillgreppsbrott där kniven enbart används som brottsverktyg bör däremot inte omfattas. För att åstadkomma en utifrån de aspekterna ändamålsenlig reglering framstår det som lämpligt att, med förebild i den grundläggande bestämmelsen om straffvärde i 29 kap. 1 § brottsbalken, låta kvalifikationsgrunden omfatta sammanhang där föremålet kan befaras komma till användning vid brottsliga angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person.

Sammantaget bör den aktuella kvalifikationsgrunden utformas så att det vid bedömningen av om ett knivbrott är grovt särskilt ska beaktas om föremålet har innehavts i ett sammanhang där det kan befaras komma till användning vid brottsligt angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person. För tillämpning av kvalifikationsgrunden bör det inte krävas någon konkret fara för att kniven i det enskilda fallet skulle komma till brottslig användning (jfr NJA 2020 s. 778). I stället bör det räcka med att föremålet innehavts i ett sammanhang där det typiskt sett finns en sådan risk. En sådan tillämpning har täckning i förslaget i promemorian (jfr 16 kap. 12 § och 19 kap. 5 § brottsbalken), som därför inte behöver kompletteras på det sätt som föreslås av *Åklagarmyndigheten* och *Polismyndigheten*. Andra omständigheter som har att göra med risken för att föremålet kommer till brottslig användning, t.ex. omständigheter hänförliga till innehavaren eller

till motivet med gärningen, bör som föreslås i promemorian i första hand omfattas av en annan kvalifikationsgrund som avser gärningar som på annat sätt har varit av särskilt farlig art (se nedan).

Med förebild i vapenlagen bör det vidare, som föreslås i promemorian, införas en kvalifikationsgrund som avser innehav av föremål av särskilt farlig beskaffenhet. Det som då framför allt bör bedömas är om föremålet utifrån dess potentiella effekt vid brottslig användning, konstruktion eller utformning varit av sådan beskaffenhet. Som *Polismyndigheten* framför skulle, beroende på omständigheterna, även en kniv med ett litet blad eller ett skjutvapen som inte omfattas av vapenlagens bestämmelser, men av knivlagens, kunna omfattas av den föreslagna kvalifikationsgrunden. I det förstnämnda fallet kan det exempelvis handla om en kniv som är konstruerad för att vara lätt att dölja. Att som *Sveriges Vapenägares Förbund* efterfrågar införa en reglering i lagtext om vilka föremål som anses vara av särskilt farlig beskaffenhet är inte nödvändigt.

Som föreslås i promemorian bör det därutöver, i motsats till vad *Helsingborgs tingsrätt* och *Svenska Jägareförbundet* anser, införas en kvalifikationsgrund som tar sikte på att gärningen avsett flera föremål. Mängden föremål är en omständighet som beaktas vid gradindelningen enligt nuvarande praxis på knivområdet och genom att lyfta fram den i en kvalifikationsgrund blir lagstiftningen tydligare och kan leda till större enhetlighet i tillämpningen. I enlighet med den bedömning som görs i promemorian, och till skillnad från vad *Helsingborgs tingsrätt* framför, framstår det som alltför restriktivt att kräva att innehavet ska ha avsett en större mängd farliga föremål eller att en överlåtelse skett i större skala. Kvalifikationsgrunden bör i stället, med förebild i vapenlagen, utformas så att särskild vikt ska fästas vid om innehavet, överlåtelsen eller saluhållandet har avsett flera föremål. Att det, som *Helsingborgs tingsrätt* och *Svenska Jägareförbundet* påpekar, finns en skillnad i farlighetshänseende mellan otillåtna innehav av flera knivar och otillåtna innehav av flera skjutvapen återspeglas i de olika straffskalorna för brotten.

I enlighet med det som föreslås i promemorian bör bestämmelsen om grovt knivbrott slutligen tillföras en kvalifikationsgrund som avser gärningar som på annat sätt har varit av särskilt farlig art. En sådan kvalifikationsgrund betonar dels att gärningens farlighet är central vid bedömningen, dels att även andra omständigheter än de som anges i de tidigare kvalifikationsgrunderna kan vara av betydelse vid rubriceringen. Det kan exempelvis handla om omständigheter hänförliga till innehavaren av föremålet eller till syftet med gärningen. Det kan också ha att göra med platsen för gärningen, t.ex. att innehavet skett på en brottsutsatt plats, såsom ett torg, en gågata eller ett stationsområde där det finns problem med brottslighet, eller på en plats som av trygghetsskäl framstår som särskilt skyddsvärd. Sådana särskilt skyddsvärda platser kan bl.a. utgöras av skolområden där behovet av en trygg miljö för elever, lärare och övrig personal är framträdande och där förekomsten av knivar eller andra farliga föremål inte kan tolereras (jfr prop. 1989/90:129 s. 11 och NJA 2020 s. 778 p. 14).

Till skillnad från *Svea hovrätt* och *Malmö universitet* bedömer regeringen inte att det är tveksamt från ett legalitets- eller likabehandlingsperspektiv att vid bedömningen av om gärningen varit av särskilt farlig art,

Prop. 2021/22:192 om det sett i sitt sammanhang framstår som relevant, ta hänsyn till att den skett på en brottsutsatt plats eller till gärningsmannens tidigare kriminella belastning, t.ex. i form av brott mot någons liv, hälsa eller trygghet till person. Ett sådant synsätt är i linje med hittillsvarande praxis (jfr NJA 2020 s. 778 p. 14 och 18) och det är rimligt att domstolen, när den ska avgöra till vilken grad av knivbrott som en viss gärning hör, väger in om föremålet har innehaft av en person som tidigare har visat sig vara våldsbenägen. *Lagrådet* har inte invänt mot ett sådant synsätt. Som *Lagrådet* efterfrågar förtydligas också författningskommentaren i det avseendet. Däremot finns det inte behov av att, så som *Polismyndigheten* föreslår, låta den aktuella kvalifikationsgrunden specifikt ta sikte på återfall i knivbrott. Återfallsaspekten får i stället beaktas på sedvanligt sätt vid valet av påföljd, genom förverkande av villkorligt medgiven frihet och vid straffmätningen, se 29 kap. 4 §, 30 kap. 4 § och 34 kap. 5 § brottsbalken.

Det kan förutses att en viss överlappning kommer att kunna uppstå mellan kvalifikationsgrunderna. Exempelvis kan knivinnehavet ha skett på en plats där viss kriminell verksamhet bedrivs (punkt 1) samtidigt som platsen i allmänhet kan betraktas som brottsutsatt (punkt 4). Att en sådan överlappning uppstår är emellertid naturligt och utgör inte skäl mot den föreslagna utformningen. I motsats till *Svea hovrätt* anser regeringen att de föreslagna kvalifikationsgrunderna, exempelvis den som avser innehav av ett föremål i ett sammanhang där det kan befaras komma till brottslig användning, lever upp till straffrättens krav på förutsebarhet. Gradindelningen ska vidare alltid avgöras efter en helhetsbedömning av omständigheterna i det enskilda fallet. Det innebär bl.a. att förekomsten av en omständighet som omfattas av en kvalifikationsgrund inte med automatik kan leda till att brottet rubriceras som grovt. I likhet med vad *Lagrådet* understryker måste omständigheten i stället sättas in i ett sammanhang och utgöra ett led i den nyanserade helhetsbedömning som alltid ska göras.

Sammanfattningsvis bör de omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om ett knivbrott är grovt vara om föremålet har innehaft i ett sammanhang där det kan befaras komma till användning vid brottsligt angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person, om föremålet har varit av särskilt farlig beskaffenhet, om innehavet, överlåtelsen eller saluhållandet har avsett flera föremål eller om gärningen på annat sätt har varit av särskilt farlig art.

Hur de olika kvalifikationsgrunderna är avsedda att tillämpas behandlas närmare i författningskommentaren.

Straffen för uppsåtliga knivbrott bör skärpas

För att åstadkomma en höjd straffnivå för allvarligare knivbrott föreslås i promemorian att maximistraffet för knivbrott av normalgraden ska höjas till fängelse i ett år och att straffskalan för det grova brottet ska skärpas till fängelse i lägst sex månader och högst två år.

Den föreslagna höjningen av minimistraffet för grovt knivbrott är markant och skulle, som *Göta hovrätt*, *Svea hovrätt*, *Södertörns tingsrätt*, *Umeå tingsrätt* och *Lunds universitet* påpekar, innebära att straffminimum blir högre än för misshandel och även överskrida rådande straffmätningsspraxis för t.ex. allvarligare former av olaga hot av

normalgraden. Mot bakgrund av den proportionalitet som bör präga påföljdssystemet har regeringen viss förståelse för att det minimistraff som föreslås i promemorian kan framstå som högt. De förändringar som skett i samhället och i annan relevant lagstiftning ger emellertid vid handen att det finns ett behov av en betydande uppvärdering av den presumtiva fara mot liv och hälsa som innefattas i ett grovt knivbrott. Förekomsten av knivar kan leda till att våldsbrottslighet och annan brottslighet får avsevärt allvarigare konsekvenser än vad den annars skulle få. Vid utformningen av straffskalan för det grova knivbrottet är det därför, som görs i promemorian, relevant att också jämföra med de föreskrivna minimistraffen för grov misshandel (fängelse ett år och sex månader), grovt olaga hot (fängelse nio månader) och rån (fängelse ett år). Sammantaget anser regeringen att den höjning av minimistraffet för grovt knivbrott som föreslås i promemorian är motiverad och får anses återspegla brottets allvar på en lägsta nivå. Även den höjning av maximistraffet för grovt knivbrott till fängelse i två år som föreslås i promemorian framstår som lämplig och bör genomföras.

I enlighet med vad som föreslås i promemorian bör också maximistraffet för brott av normalgraden höjas till fängelse i ett år. Förslaget är, trots vad *Göta hovrätt* anför, motiverat bl.a. för att bibehålla en överlappning i straffskalorna för knivbrottets olika svårhetsgrader.

När det gäller frågan om uppkomsten av tröskeleffekter vid straffmätningen, något som bl.a. *Helsingborgs tingsrätt* och *Värmlands tingsrätt* lyfter fram, konstaterar regeringen att den föreslagna skillnaden avseende lägsta straff för de olika svårhetsgraderna av knivbrott inte är stor i förhållande till många andra gradindelade brott. Som konstateras i promemorian skapar det höjda minimistraffet för grovt knivbrott också ett utrymme för en i praktiken mer differentierad straffmätning vid brott av normalgraden, t.ex. i sådana fall en gärning haft försvårande inslag men vid en helhetsbedömning ändå inte är att bedöma som grov. Det får här förutsättas att straffskalan används i sådan utsträckning att det inte uppstår för stora tröskeleffekter mellan utdömda straff för de grova brotten och de brott som inte kan betraktas som fullt ut lika allvarliga. Vilka normalgradsbrott som bör anses ha ett straffvärde på fängelsenivå, som *Helsingborgs tingsrätt*, *Södertörns tingsrätt* och *Värmlands tingsrätt* frågar om, måste emellertid bli en fråga för rättstillämpningen.

De ändrade straffskalorna medför att straffprocessuella tvångsmedel som bl.a. häktning enligt 24 kap. 1 § rättegångsbalken kan användas vid misstanke om brott av normalgraden. Vidare kommer hemlig övervakning av elektronisk kommunikation enligt 27 kap. 19 § tredje stycket 1 rättegångsbalken att kunna användas vid förundersökning om grovt knivbrott. I enlighet med den bedömning som görs i promemorian anser regeringen att den strängare synen på allvarigare knivbrott motiverar att tvångsmedel kan användas i större utsträckning. Möjligheterna att utreda och lagföra dessa brott bör vara desamma som vid annan, lika allvarlig brottslighet.

Det bör införas en särskild straffskala för oaktsamma knivbrott

Även oaktsamma otillåtna knivinnehav bör, till skillnad från vad *Sveriges Vapenägares Förbund* anser, fortsättningsvis kunna vara straffbara. På de

Prop. 2021/22:192 grunder som anges av *Göta hovrätt* och *Helsingborgs tingsrätt* talar emellertid övervägande skäl för att med förebild i vapenlagen komplettera förslagen i promemorian med en särskild straffskala för oaktsamma gärningar som sträcker sig från böter till fängelse i högst sex månader. Tillskapandet av en sådan straffskala, som motsvarar den hitintills gällande straffskalan för knivbrott av normalgraden, innebär också att endast uppsåtliga gärningar träffas av de föreslagna straffskärpningarna.

Förslagen i propositionen innebär inte att det straffbara området förändras. Något behov finns därför inte av att, i enlighet med vad t.ex. *Sveriges Vapenägars Förbund* och *Svenska Jägareförbundet* efterlyser, i detta lagstiftningsärende göra några närmare uttalanden om vilka innehav som inte är brottsliga därför att de är befogade eller kan anses som ringa. Det finns givetvis innehav av flera knivar eller andra farliga föremål som är befogat, t.ex. i samband med jakt eller annat friluftsliv, något som också *Umeå tingsrätt* tar upp.

I detta lagstiftningsärende behandlas inte heller frågor om vilka föremål som i sig bör omfattas av knivlagen. Det finns därför inte underlag för att behandla *Sveriges Vapenägars Förbunds* förslag avseende innehav av knivar med viss maximal bladlängd. Det finns slutligen inte heller förutsättningar för att, som *Tullverket* efterfrågar, här ange hur bestämmelsen om grovt smugglingsbrott förhåller sig till förslagen om skärpningar av knivlagens bestämmelser eller skäl att, som *Värmlands tingsrätt* föreslår, ändra lagens rubrik.

Påföljdsval och konkurrens

Förslagen om ändrade straffskalor och om kvalifikationsgrunder för det grova knivbrottet vilar på bedömningen att allvarligare knivbrott förtjänar att mötas av en strängare straffrättslig reaktion. Det handlar enligt regeringen om brott som är särskilt angelägna att motverka, bl.a. eftersom de innebär en ökad risk för att grova våldsbrott och andra allvarliga eller integritetskränkande angrepp kommer till stånd. Förekomsten av knivar och andra farliga föremål i sammanhang och under omständigheter där de kan befaras komma till brottslig användning riskerar också att negativt påverka den upplevda tryggheten i samhället, t.ex. på platser såsom skolor där behovet av trygghet är särskilt framträdande.

Mot den bakgrunden ansluter sig regeringen, i likhet med *Åklagarmyndigheten* men till skillnad från *Brå* och *Malmö universitet*, till den bedömning som görs i promemorian att brottslighetens art många gånger bör motivera att påföljden bestäms till fängelse även om inte straffvärdet eller tidigare brottslighet skulle tala för det. Den utgångspunkten vid påföljdsvalet bör gälla inte bara vid grovt knivbrott utan även vid allvarligare former av normalgradsbrott. Att grova knivbrott och allvarligare knivbrott av normalgraden bör särbehandlas till följd av sin art betyder inte att påföljden alltid ska bestämmas till fängelse vid sådana brott. Hur starkt brottslighetens art talar för fängelse måste avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Utrymmet att döma till en annan påföljd än fängelse är i allmänhet större vid allvarligare knivbrott av normalgraden än vid grova brott.

Förslagen i propositionen innebär inte att det i sak uppstår några nya konkurrenssituationer. Regeringen delar emellertid den bedömning som

görs i promemorian att den föreslagna straffskalan för grovt knivbrott bör kunna leda till att det oftare än med nuvarande ordning blir aktuellt att samtidigt döma för både grovt knivbrott och annat brott vid vilket kniven använts, såsom olaga hot eller misshandel (jfr prop. 1987/88:98 s. 18). Vid bedömningen av brottslighetens samlade straffvärde kan det bli aktuellt att ta hänsyn till om allvaret i det grova knivbrottet till stor del redan har beaktats vid bedömningen av brottsbalksbrottets farlighet (jfr NJA 2020 s. 703 p. 40).

6 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2022.

Regeringens bedömning: Några särskilda övergångsbestämmelser behövs inte.

Promemorians förslag och bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen av remissinstanserna uttalar sig om förslaget och bedömningen i promemorian.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Regeringen anser att de föreslagna ändringarna bör träda i kraft så snart som möjligt. De bör därför träda i kraft den 1 juli 2022.

När det gäller frågan om övergångsbestämmelser följer det av 2 kap. 10 § regeringsformen att svårare brottspåföljd inte får åläggas för en gärning än den som var föreskriven när brottet begicks. En bestämmelse av samma innebörd återfinns i artikel 7 i den europeiska konventionen av den 4 november 1950 om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Den nu beskrivna principen har också kommit till uttryck i 5 § lagen (1964:163) om införande av brottsbalken. Enligt paragrafens andra stycke ska straff bestämmas efter den lag som gällde när gärningen företogs, om inte den lag som gäller när domen meddelas leder till frihet från straff eller till lindrigare straff. Denna bestämmelse anses generellt tillämplig inom straffrätten om inte något annat har föreskrivits beträffande en viss författning. Mot denna bakgrund är några särskilda övergångsbestämmelser inte nödvändiga.

7 Konsekvenser av förslagen

Regeringens bedömning: Förslagen bedöms innebära vissa ökade kostnader för rättsväsendet. Dessa ryms dock inom ramen för befintliga anslag.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Enligt *Kriminalvården* kan kostnadsökningarna för myndigheten till följd av förslagen, sedda för sig, rymmas inom ramen för befintliga anslag. Myndigheten bedömer dock att även mindre kostnadsökningar är svåra att finansiera utan anslagstillskott med hänsyn till andra straffskärpningar samt beläggningsläget och det ekonomiska läget i Kriminalvården. *Brottsförebyggande rådet (Brå)* påpekar bl.a. att de redovisade lagföringarna inte är uppdelade utifrån svårhetsgrad, vilket gör det svårt att avgöra om den beräknade kostnadsökningen för Kriminalvården är rimlig. *Göta hovrätt*, *Svea hovrätt*, *Helsingborgs tingsrätt*, *Södertörns tingsrätt*, *Umeå tingsrätt* och *Värmlands tingsrätt* anser att förslagen kommer att leda till en ökad belastning och ökade kostnader för domstolarna. Domstolarna framhåller att förslaget om ett höjt maximistraff för knivbrott av normalgraden medför att tingsnotarier och beredningsjurister inte längre kommer att vara behöriga att handlägga mål om de brotten. Vidare påpekas av domstolarna att det i många fall inte kommer vara möjligt att avgöra mål utan huvudförhandling och att nämnd måste delta i avgörandet. *Svea hovrätt* tillägger att förslagen innebär att en betydande del av de brott som nu hanteras genom ett strafföreläggande i stället kommer att behöva handläggas i domstol. *Södertörns tingsrätt* efterfrågar en analys av förslagets kostnadseffekter för rättsliga biträden. *Hylte kommun* anser att den analys som görs i promemorian av förslagets kostnadseffekter för kommunerna är bristfällig, medan *Sveriges Kommuner och Regioner* delar bedömningen i promemorian att kostnadsökningen för kommunerna till följd av en viss ökning av användande av ungdomspåföljder torde vara liten eller marginell.

Brå efterlyser ett resonemang om förslagets betydelse för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet. *Hylte kommun* saknar en barnkonsekvensanalys. *Lunds universitet* anser att det bör övervägas vilka konsekvenser ett genomförande av förslagen skulle kunna få för en selektiv ökning av repressionsnivån mot kulturella, etniska och socioekonomiska minoritetsgrupper i samhället.

Skälen för regeringens bedömning

Ekonomiska konsekvenser

Förslaget om skärpningar av den straffrättsliga regleringen av brott mot knivlagen kommer att innebära längre strafftider och att fler lagöverträdare kommer att dömas till fängelse, villkorlig dom eller skyddstillsyn i stället för böter. Fler unga lagöverträdare kommer också att dömas till ungdomstjänst eller ungdomsvård i stället för böter.

Ett ökat användande av fängelse och frivårdspåföljder leder till kostnadsökningar för Kriminalvården. Regeringen delar bedömningen i promemorian att den förväntade kostnadsökningen till följd av förslagen bör kunna rymmas inom ramen för myndighetens befintliga anslag. Kriminalvården har tillskjutits betydande medel för att ge förutsättningar att tillskapa ytterligare tillfälliga och permanenta platser på häkten och anstalter mot bakgrund av den ansträngda beläggningsituationen samt kommande straffrättsliga reformer (prop. 2020/21:1 utg.omr. 4 avsnitt 2.9.6, bet. 2021/22:JuU1, rskr. 2021/22:89).

Som flera remissinstanser påpekar kan förslagen också medföra vissa ökade kostnader för domstolarna. Regeringen bedömer emellertid att dessa

kostnadsökningar inte bör vara av större omfattning än att de kan rymmas inom ramen för domstolarnas befintliga anslag. Inte heller eventuella kostnadsökningar för polis och åklagare bedöms kräva särskild finansiering. Kostnaderna för rättsliga biträden kan förutses öka något, men bedöms vara på en sådan begränsad nivå att de kan hanteras inom ramen för befintligt anslag. Regeringen kommer under 2022 genomföra omfattande satsningar på rättsväsendet (se prop. 2020/21:1 utg.omr. 4 avsnitt 2.10.1, 2.10.3, 2.10.5 och 2.10.12 samt bet. 2021/22:JuU1, rskr. 2021/22:89). Det handlar om ökade resurser till Polismyndigheten och åklagarväsendet, men även om en ökning av medlen till Sveriges Domstolar. Med anledning av bl.a. det ökade målinflödet till domstolarna föreslås även anslaget för rättsliga biträden ökas.

Även med beaktande av vad *Hylte kommun* anför gör regeringen, i likhet med *Sveriges Kommuner och Regioner*, ingen annan bedömning än den som görs i promemorian när det gäller förslagets ekonomiska konsekvenser för kommunerna, som huvudsakligen torde avse en viss ökning av ungdomstjänst och ungdomsvård.

Övriga konsekvenser

Förslagen markerar en skärpt syn på allvarigare knivbrott och kan bidra till att minska antalet sådana brott. Förslagen kan också påverka de brottsbekämpande myndigheternas prioriteringar. Vidare ger förslagen en signal till myndigheterna och övriga aktörer i samhället om vikten av åtgärder som syftar till att förebygga och bekämpa allvarigare knivbrott.

Förslagen kan bidra till att den upplevda tryggheten ökar i det offentliga rummet i allmänhet och på platser som skolor. Förslagen kan därmed ha positiva effekter även för barns och ungas upplevda trygghet och medföra ett starkare straffrättsligt skydd för barn och unga vid brottslighet som innefattar kniv eller andra farliga föremål (se t.ex. avsnitt 5 om utvecklingen av antalet anmälda personrån mot barn). Som redovisas ovan innebär förslagen att unga lagöverträdare som begår knivbrott i högre utsträckning kommer att dömas till påföljder som är anpassade för unga, t.ex. ungdomsvård och ungdomstjänst, i stället för böter.

Förslagen är könsneutrala, gäller lika för alla och ska, som *Lunds universitet* pekar på, inte tillämpas olika enskilda eller grupper emellan. Även med bestämmelser som gäller lika för alla kan emellertid olika grupper påverkas av dem i olika utsträckning. Enligt redovisad statistik lagförs exempelvis betydligt fler män än kvinnor för knivbrott. Detta innebär att fler män än kvinnor kommer att beröras av de nya reglerna.

8 Författningskommentar

Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål

4 § Den som uppsåtligen bryter mot 1 eller 2 § döms till böter eller fängelse i högst ett år.

Om gärningen har begåtts av oaktsamhet, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Om ett brott som avses i första stycket är grovt, döms till fängelse i lägst sex månader och högst två år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

1. föremålet har innehafts i ett sammanhang där det kan befaras komma till användning vid brottsligt angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person,

2. föremålet har varit av särskilt farlig beskaffenhet,

3. innehavet, överlåtelsen eller saluhållandet har avsett flera föremål, eller

4. gärningen på annat sätt har varit av särskilt farlig art.

Om det rör sig om ringa fall utgör gärningen dock inte brott.

Paragrafen innehåller bestämmelser om straff för brott mot lagen. Övervägandena finns i avsnitt 5.

Första stycket ändras dels genom att straffmaximum för brott av normalgraden höjs från fängelse i sex månader till fängelse i ett år, dels genom att den straffskalan inte längre omfattar oaktsamma gärningar.

I *andra stycket*, som är nytt, införs en särskild straffskala för brott som begås av oaktsamhet. Straffskalan sträcker sig från böter till fängelse i högst sex månader och motsvarar därmed den hittills gällande straffskalan för brott av normalgraden. Införandet av en särskild straffskala är inte avsett att påverka straffnivån för oaktsamma knivbrott.

Bestämmelsen om grovt brott i hittillsvarande andra stycket flyttas till ett nytt *tredje stycke*. Genom en hänvisning till första stycket begränsas tillämpningsområdet för det grova brottet till uppsåtliga gärningar. Bestämmelsen ändras vidare dels genom att straffskalan för brottet (hitintills fängelse i högst ett år) skärps till fängelse i lägst sex månader och högst två år, dels genom att det i bestämmelsen införs en punktlista med omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om ett brott ska bedömas som grovt. Ändringen av straffskalan syftar till att höja straffnivån för brottet.

I den *första punkten* föreskrivs att det vid bedömningen av om brottet är grovt särskilt ska beaktas om föremålet har innehafts i ett sammanhang där det kan befaras komma till användning vid brottsligt angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person. Punkten införs för att säkerställa att den omständigheten att föremålet har innehafts i ett sammanhang där risken för våldsanvändning är högre särskilt ska beaktas vid bedömningen av om ett brott är grovt. Det kan t.ex. handla om innehav på platser där kriminell verksamhet bedrivs, såsom platser där narkotikaförsäljning sker eller annan brottslig verksamhet förekommer, men även ett i vidare bemärkelse kriminellt sammanhang. Punkten kan också avse innehav i sammanhang där det förekommer bruk av alkohol eller narkotika eller där ett stort antal människor vistas och där risken för våldsanvändning bl.a. av de skälen generellt sett kan antas vara högre. Det kan exempelvis handla om platser där det bedrivs restaurang- eller nattklubbsverksamhet, men också större idrottsarrangemang eller andra allmänna sammankomster eller offentliga tillställningar där ordningsstörningar eller våldsanvändning kan befaras. För att punkten ska vara tillämplig krävs inte att det funnits någon konkret fara för att föremålet i det enskilda fallet skulle komma till brottslig användning. Det räcker med att föremålet innehafts i ett sammanhang där det typiskt sett finns en sådan fara. För det fall det kan konstateras att risken för att föremålet skulle komma till brottslig användning i det enskilda fallet

varit liten, bör det emellertid beaktas vid den helhetsbedömning som alltid ska göras av om ett knivbrott är att bedöma som grovt.

Med brottsligt angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person avses brott där gärningen kan bestå av eller innefatta våldsanvändning, hot eller med våld eller hot jämställbart handlande. Exempel på sådana angrepp är mord, dråp, misshandel, olaga hot, utpressning, våld eller hot mot tjänsteman, övergrepp i rättssak samt rån, men däremot inte förmögenhetsbrott som enbart innebär angrepp på någons ekonomiska trygghet och där det otillåtna föremålet främst kan komma till användning som ett brottsverktyg, t.ex. vid stöld eller tillgrepp av fortskaffningsmedel.

Omständigheten enligt *andra punkten* att föremålet har varit av särskilt farlig beskaffenhet innebär att föremålets farlighet kan kvalificera ett brott som grovt. Det som framför allt bör vägas in vid bedömningen är föremålets effekt vid brottslig användning, dess konstruktion och utformning. Exempel på föremål som kan anses vara av särskilt farlig beskaffenhet med hänsyn till deras effekt är större föremål såsom svärd, yxor och macheter. Även sådana föremål som omfattas av förbudet mot saluhållande i 2 §, dvs. springstiletter, springknivar eller s.k. gatustridsvapen, liksom föremål som är konstruerade för att vara lätta att dölja, bör kunna betraktas som särskilt farliga.

Enligt *tredje punkten* ska innehavet i strid med 1 § eller överlåtelsen eller saluhållandet i strid med 2 § ha avsett flera föremål. Med flera föremål avses att gärningen ska ha omfattat minst två föremål. Hur många föremål som krävs för att brottet ska bedömas som grovt beror på omständigheterna i det enskilda fallet, bl.a. på vilken sorts föremål det är fråga om. Ju farligare föremål det rör sig om desto mindre antal bör krävas för att brottet ska kunna bedömas som grovt, t.ex. om det rör sig om föremål som typiskt sett är avsedda för våldsanvändning och som således inte har något annat naturligt legitimt användningsområde.

Den *fyjärde punkten* innebär att det särskilt ska beaktas om gärningen på annat sätt har varit av särskilt farlig art.

Uttrycket särskilt farlig art omfattar flera tänkbara kvalificerande omständigheter. Vad som avses är bl.a. faktorer som kan öka risken för föremålets brottsliga användning. Sådana omständigheter kan hänföra sig till den som har innehaft föremålet och under vilka förhållanden det har skett. Att en gärningsman är påverkad av alkohol, narkotika, anabola steroider eller andra dopningspreparat kan vara en omständighet som kan påverka gärningens farlighet, särskilt om det kan antas att personens omdöme eller handlingskontroll är nedsatt. Det kan också vara fråga om andra omständigheter som visar på ett särskilt farligt innehav som kan innebära en ökad risk för att föremålet kommer till brottslig användning mot någons liv, hälsa eller trygghet till person. Dit kan t.ex. höra sådana förhållanden som att föremålet innehas av en person som ingår i en kriminell miljö eller en kriminell gruppering. Att gärningsmannen tidigare visat sig beredd att ta till våld, vilket bl.a. kan påvisas av tidigare kriminell belastning, kan också vara relevant. Det kan t.ex. handla om att han eller hon tidigare är dömd för brott mot någons liv, hälsa eller trygghet till person. Vidare kan det vara av betydelse att det förekommer vapen, skyddsvästar eller dylikt i samband med det otillåtna innehavet enligt knivlagen. Gärningsmannens motiv kan också vara relevant. Om en kniv

Prop. 2021/22:192 innehåller i t.ex. våldsanvändningssyfte talar det för att brottet är grovt. Detsamma kan gälla innehav av kniv i självförsvarssyfte.

Också förhållanden som inte direkt tar sikte på risken för brottslig användning av föremålet, men som ändå får anses innebära att gärningen är särskilt farlig, omfattas av bestämmelsen. Det kan bl.a. vara fråga om att gärningsmannen har vidtagit särskilda åtgärder för att i hemlighet kunna föra in föremålet till platser eller sammankomster där det sker en inpasseringskontroll, men också att sådana åtgärder har vidtagits i andra sammanhang för att föremålet ska kunna bäras dolt eller vara lättillgängligt.

Vidare bör en gärning normalt anses som särskilt farlig och bedömas som grov om innehavet skett på en brottsutsatt plats eller på en plats som framstår som särskilt skyddsvärd, t.ex. av trygghetsskäl. Med en brottsutsatt plats menas en plats, exempelvis ett torg, en gågata eller ett stationsområde, där det finns problem med brottslighet (jfr i tillämpliga delar prop. 2017/18:231 Ny kamerabevakningslag, s. 143). Särskilt skyddsvärda platser kan utgöras av skolområden där grundskole- eller gymnasieundervisning sker. Det kan också handla om innehav i lokaler där samhällsviktig verksamhet bedrivs och dit allmänheten har tillträde, t.ex. i entréer och väntrum på sjukhus, polisstationer eller domstolar.

När det gäller överträdelse av saluhållandeförbudet i 2 § kan en sådan gärning betraktas som särskilt farlig om saluhållandet har skett genom t.ex. annonsering, exponering eller försäljning till en krets av yngre personer.

Uppräkningen av omständigheter i punktlistan är inte uttömmande. Frågan om brottet är grovt ska alltid avgöras med beaktande av samtliga omständigheter i det enskilda fallet. Det betyder att det inte är nödvändigt att kvalificera brottet som grovt när någon av de angivna omständigheterna föreligger och heller inte uteslutet att bedöma brottet som grovt i fall där ingen av de angivna omständigheterna är för handen. För att ett brott ska bedömas som grovt bör dock i princip krävas att omständigheterna i det enskilda fallet framstår som försvårande i motsvarande grad som normalt gäller i de fall som anges i paragrafens exemplifiering. De i lagtexten angivna omständigheterna och de exempel som lämnas ovan på vad som avses med de dessa måste vidare ses i sitt sammanhang och situationen kan te sig olika i skilda fall.

I fråga om påföljdsval bör det, om straffvärdet ligger på fängelsenivå, många gånger vara motiverat att bestämma påföljden till fängelse även om inte straffvärdet eller tidigare brottslighet skulle tala för det. Hur starkt brottslighetens art talar för fängelse måste emellertid avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.

Ändringen av straffskalan för grovt knivbrott kan innebära att knivbrott i fler fall än med hittillsvarande ordning inte konsumeras av exempelvis misshandel eller olaga hot.

Fjärde stycket är nytt och motsvarar vad som hitintills har reglerats i första stycket om att det i ringa fall inte ska dömas till ansvar.

Övriga ändringar är språkliga.

5 § Knivar eller andra föremål som innehafts i strid *med* 1 § eller som överlåts eller saluhållits i strid *med* 2 § ska förklaras förverkade, om det inte är uppenbart oskäligt.

Paragrafen innehåller bestämmelser om förverkande och ändras endast språkligt Prop. 2021/22:192

Sammanfattning av promemorian Skärpta straff för knivbrott

Promemorian innehåller förslag som innebär en skärpt syn på allvarigare brott mot lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål.

För brott av normalgraden föreslås maximistraffet höjas från fängelse i sex månader till fängelse i ett år. För grovt brott föreslås straffskalan ändras från fängelse i högst ett år till fängelse i lägst sex månader och högst två år. Vidare föreslås att det i lagen införs omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om ett brott är grovt, vilket innebär att tillämpningsområdet för det brottet utvidgas. Vid bedömningen av om ett brott är grovt ska det särskilt beaktas om föremålet har innehafts i ett sammanhang där det kan befaras komma till användning vid brottsligt angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person, om föremålet har varit av särskilt farlig beskaffenhet, om innehavet, överlåtelsen eller saluhållandet har avsett flera föremål eller om gärningen på annat sätt har varit av särskilt farlig art.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2022.

Förslag till lag om ändring i lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål

Härigenom föreskrivs att 4 och 5 §§ lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §²

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 1 eller 2 § skall dömas till böter eller fängelse i högst *sex månader*. I ringa fall döms inte till ansvar.

Om brottet är grovt, döms till fängelse i *högst ett år*.

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 1 eller 2 § döms till böter eller fängelse i högst *ett år*.

Om brottet är grovt, döms till fängelse i *lägst sex månader och högst två år*. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

1. *föremålet har innehafts i ett sammanhang där det kan befaras komma till användning vid brottsligt angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person,*

2. *föremålet har varit av särskilt farlig beskaffenhet,*

3. *innehavet, överlåtelsen eller saluhållandet har avsett flera föremål, eller*

4. *gärningen på annat sätt har varit av särskilt farlig art.*

I ringa fall ska det inte dömas till ansvar.

5 §³

Knivar eller andra föremål som innehafts i strid *mot* 1 § eller som överlåtits eller saluhållits i strid *mot* 2 § skall förklaras förverkade, om det inte är uppenbart oskäligt.

Knivar eller andra föremål som innehafts i strid *med* 1 § eller som överlåtits eller saluhållits i strid *med* 2 § ska förklaras förverkade, om det inte är uppenbart oskäligt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2022

¹ Senaste lydelse av lagens rubrik 1990:413.

² Senaste lydelse 2000:148.

³ Senaste lydelse 1990:413.

Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har yttrande över promemorian lämnats av Borås kommun, Botkyrka kommun, Brottsförebyggande rådet, Brottsofferjouren Sverige, Domstolsverket, Göta hovrätt, Helsingborgs tingsrätt, Hylte kommun, Jägarnas Riksförbund, Jönköpings kommun, Karlstads kommun, Kriminalvården, Krokoms kommun, Kustbevakningen, Lunds universitet (Juridiska fakultetsstyrelsen), Malmö universitet (Kriminologiska institutionen), Munkedals kommun, Mölndals kommun, Naturvårdsverket, Polismyndigheten, Socialstyrelsen, Staffanstorps kommun, Statens institutionsstyrelse, Stockholms kommun, Strömstads kommun, Svalövs kommun, Svea hovrätt, Svenska Jägareförbundet, Sveriges advokatsamfund, Sveriges Kommuner och Regioner, Sveriges Vapenägares Förbund, Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden, Säkerhetspolisen, Södertörns tingsrätt, Trelleborgs kommun, Tullverket, Umeå kommun, Umeå tingsrätt, Uppvidinge kommun, Värmlands tingsrätt och Åklagarmyndigheten.

Kumla kommun, Riksdagens ombudsmän, Statens skolverk och Södertälje kommun har avstått från att yttra sig.

Svar har inte inkommit från Borgholms kommun, Båstad kommun, Fagersta kommun, Friluftsförbundet, Grästorps kommun, Gävle kommun, Kalix kommun, Lidköpings kommun, Lycksele kommun, Mora kommun, Naturskyddsföreningen, Piteå kommun, Sala kommun, Scouterna, Skövde kommun, Sundsvalls kommun, Svenska Vapensamlarföreningen, Svensk Knivförening och Svenskt Forum för jakt, skytte och vapenfrågor.

Utöver remissinstanserna har en privatperson inkommit med skriftliga synpunkter på promemorian.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2022-02-28

Närvarande: F.d. justitieråden Martin Borgeke och Mari Andersson samt justitierådet Petter Asp

Skärpta straff för knivbrott

Enligt en lagrådsremiss den 10 februari 2022 har regeringen (Justitiedepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i lagen (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål.

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av rättssakkunniga Kajsa Johansson.

Förslaget föranleder följande yttrande.

4 §

Förslaget i remissen innebär att straffen för brott mot knivlagen skärps påtagligt. Detta uppnås bl.a. genom att straffskalorna ändras – det föreslås att straffskalan för grovt brott ska vara fängelse i lägst sex månader och högst två år medan straffskalan för normalgraden av (det uppsåtliga) brottet ska bli böter eller fängelse i högst ett år – och genom att det införs kvalifikationsgrunder som ska beaktas vid bedömandet av om brottet är grovt.

Lagrådet har i ett tidigare yttrande (se Lagrådets yttrande den 31 januari 2022 över förslaget till En samlad terrorismlagstiftning) framfört invändningar mot den stora överlappning som funnits mellan straffskalan för brott av normalgraden och straffskalan för grovt brott. I det här fallet kan emellertid Lagrådet konstatera, att straffskalekonstruktionen som sådan är väl utformad. Den föranleder således inte några invändningar.

I princip har Lagrådet inte heller i övrigt några invändningar mot förslagen. Så som kriterierna för grovt brott har utformats fordras emellertid en nyanserad tillämpning om regleringen ska leda till rimliga resultat; det gäller också med utgångspunkt i att en relativt kraftig skärpning av straffen är eftersträvad. Här vill Lagrådet särskilt peka på att punkterna 2 och 3 – att föremålet har varit av särskilt farlig beskaffenhet (p. 2) och att innehavet, överlåtelsen eller saluhållandet har avsett flera föremål (p. 3) – tar sikte på omständigheter som i många fall inte ensamma kan ligga till grund för en bedömning av brottets svårhet och därför kan riskera att leda till att grovt brott anses föreligga också i fall där det inte kommer att framstå som rimligt med ett sex månaders fängelsestraff som påföljd.

Lagrådet anser därför att det finns skäl att – tydligare än vad som sker i remissen – betona att det kraftigt skärpta minimistraffet för grovt brott ofrånkomligen skapar ett behov av en nyanserad rättstillämpning, vid vilken en samlad bedömning blir avgörande. Det är ju så, vilket för övrigt också nämns i allmänmotiveringen (s. 17), att förekomsten av en kvalifikationsgrund inte med automatik måste leda till att brottet bedöms som grovt. Den omständighet som kvalifikationsgrunden avser måste i stället sättas in i sitt sammanhang och utgöra ett led i den helhetsbedömning som alltid ska göras.

Lagrådet noterar slutligen att det i remissen anges bl.a. att gärningsmannens tidigare kriminella belastning kan vara relevant för bedömningen av om ett knivbrott är grovt. En konstruktion av detta slag, där tidigare begångna brott kan påverka bedömningen av svårheten av ett senare brott, förekommer numera bara i något enstaka fall i svensk straffrätt. Som Lagrådet förstår det är det emellertid inte avsett att domstolen vid sin bedömning av om det rör sig om ett grovt brott ska studera den tilltalades belastningsregister. Avsikten har i stället varit att påtala att rätten, när den ska avgöra till vilken grad av knivbrott som en viss gärning hör, ska kunna väga in om föremålet har innehafts av någon person som tidigare har visat sig vara våldsbenägen. Så uppfattat har Lagrådet ingen invändning mot resonemanget. Det finns emellertid anledning att i en kommande proposition vara tydligare på denna punkt.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 17 mars 2022

Närvarande: statsminister Andersson, ordförande, och statsråden Johansson, Hallengren, Hultqvist, Damberg, Shekarabi, Ygeman, Linde, Ekström, Eneroth, Dahlgren, Ernkrans, Hallberg, Thorwaldsson, Gustafsdotter, Axelsson Kihlblom, Elger, Farmanbar, Danielsson

Föredragande: statsrådet Johansson

Regeringen beslutar proposition Skärpta straff för knivbrott